

Muhterem efendim,
Aziz büyüğüm,

Size isten gelen bir sevgi ve hasretle hitab ettiğim için beni kinemiyəcəğinizi umuyorum. Çünkü sizin asil ve aziz aileniz, benim cidden sevdiğim, Türk kültürüne büyük hizmetinden dolayı adeta tabii ettiğim müstesna bir ailedir. Merhum ve mağfur dedenizin o nefis baskılı kitaplarını sahiflerden, ekmeğe parmandan keserek hattâ son metelajimi de vererek, Ulus'tan Cebeci'ye kadar yaya yürümek pahasına satın aldığım 1950 li yıllar dan beri ailenizi tanıyorum. O kitapları nasıl sevgiyle, öperek, okşayarak bağrımız bastığımız size imkânı yak berrif edemem.

De-beş satırda nâzîz şahsımı tanıtmama müsaadenizi diliyorum. S. B. Fakültesini bitirdikten sonra uzun yıllar kaymakamlık yaptım. 1975 te ve sayın Demirel hükümeti esnasında vali oldum. 1982 yılında Fankız'da oturanlar tarafından 33 değeri arkadışımızla, 49 yaşında rû'sen ve resmen emekli edildim.

Suçum bızatımın en büyük itibarıdır. Allah, bayrağın ve millete inandım. Her yediğim lokmada milletin hakkı olduğunu idrâk ederek ediyordum. Dört bakanlardan ayrı ayrı teşekkürname aldım. Fakülte

tehsilini ikmalden sonra Federal Almanya'da
çalışmalar yaptım.

1933 doğumlu olmamz rağmen Osmanlı yazısını,
ecdadımızın yazısını merhum Ebüzziyâ Tüfrik beyefendi'nin
"Nümûne-i Edebiyat-ı Osmaniyasını" çok rahat okuyacak
kadır biliyorum.

Türk tarihinin 1920 de başlamadığını ve Türk
milletinin tarih sahnesine yarım asır evvel çıkmadığını da
biliyorum. Çok haksız bir tasarrufla vâdilikten emekli edil-
dikten sonra Büyük Türkiye Partisinin kurucusu oldum.
3 aylık iskât-ı cenin zıvalı Serbest Fırka'dan 80
gün daha az yazayan parti kapatıldı.

Şahsınız ve menfaatine dokunulmadıkça, Hint
fakirleri gibi, yılanlarla yıllarca kayun kayun yaz-
mağa almış münevver tēifesinin kılı kırkdamadı.

Mehmet Tüfrik Ebüzziyâ merhum Rodas'a
sürülürkünde, Valid Ebüzziyâ beyefendi istiklâl mahkemesine
verilirken de vatan sahında bir ses, bir itiraz olsun
duyulmadı. |

Partinin kapatılmasından sonra ben bütün kurucularla
birlikte seçmek ve seçilmek hakkından mahrûm edildim. Sonra
D.Y. Partisinin M.K.Y.K üyesi oldum. Oradan da kendi is-
teğimle ayrıldım. Şimdi her birini çocuklarım gibi sevdiğim
kitaplarımın arasındayım. Sanırım üstüste dizilen köpler gibi
bir inkâr ve vatan menzûmesine benzediğini biliyorum.

Bilhassa II. Meşrutiyet sonrası, İttihat ve Terakki
fırkasının esküğe tarihine kadar olan devri iyi biliyorum.
o devrin bütün ricâlini, hemen hemen, mahallemin bazıları
gibi tanıyorum. Resne'li Niyazi'den, Miralay Sadık'zade,
Şeyhülislâm Cemalattin Efendiye, Damadı Cemil Topuzlu'ya,
oğlu Ahmet Muhtar'zade, Mevlânâzade Rifat'zade, Prens Sabhattine,
Mizançı Mehmed Murat'zade ve yüzlerce şahsa kadar...
Her bunların arzında yazıyor ve onlarla konuşuyorum.

Ve öyle zannediyorum ki 1908 den 1950 ye
kadar olan devir iyi anlaşılmasa, ihtilâlin felsefesini,
Türk milletinin çilesini ve tarihin gerçek çehresini
görmek ve anlamak kabîl olmayacaktır.

Hadîselerin iç yüzünü bilenler mevkîilerinden,
mansiplarından korkarak hâtıratlarını nasre de mediler.
Bu korku öylesine devâm etti ki evlâd-ü iyâl
kadîşesiyle öldükten sonra bile hâtıratlarının intişarını
istemediler. Matbu, kitap şeklindeki hâtıratın hemen
hemen yüzlerceisini okudum. Aklınız ne gelirse...
Hüseyin Cahitten, Talât Paşaya, Mâkiye Nâziri Cavid
beye, Yunus Nâzi'ye, Hilmi Urzâ'zade, Şeyhülislâm Cemalattin
Efendiye, Cemal Paşaya, Ahmet Muhtar beye kadar...
Gözü kam küm.. Hiçbir hâtırat 31 mart vak'esine ışık
tutmuyor. Hiçbir hâtırat'ta Serbest Fırkasın parâle arkası
yok...

Aziz büyüğüm,

Hic kimsenin kahinde veya zıyafinde değilim.
Yalnız hakikatlerin ortaya çıkmasını istiyorum. Gölgele
teşvikiye, yalan tedavül etmesin, genç neviller zıyafil-
mesin.

Sizden hakikat ve ilim adına dileğim şu..

1908 den veya 1876 den beri bütün gazetelerin
ilk cildi bir şekilde tanzimi suretiyle tarihimize
ışık tutacak hâzırzamanın tesbitinde yardımcı istiyorum.
Meselâ aziz ailenizin yıllarca çıkardığı Tazvir-i Efkâr,
tefsir-i efkâr, veya adını bilmediğim diğer gazetelerinde
kimlerin hâzırzamanı intişar etti? kimler yazı yazdı?
Bunun tesbiti gerekmez mi?

II. Abdülhâmid'in tahttan düşüşü veya düşürülüşü
tarihle 1914 zıyafinde önemli buluyorum. Bu ilk
tarihten sonra Abdülhâmid'e sâvüldü, müteakiben ittihad
ve terakkî erkânı resmî kârdan çekilince, ittihatçılar
sâvüldü. Hürriyet ve iktilâf'ta yıkılınca, Cumhuriyet
kendinden evvelki devre kârdanbeyi çiziyek sâvüldü.

Bu konuda bir tavsiyeniz, filân veya filân
gazete de filânın şayen-i dikkat bir hâzırzamanı intişar
etmiştir tarzında bir iş'erinizi olacak mı?

Telefonda ifade buyurdunuz şekilde ve bir
komisyon mârifetiyle bu tarzın işinin yapılması teklifini
hâzırzaman iş Bankasında kültür müşaviri olan Mehmet Önder

Beyefendiye intikal ettirdim. İş Bankası uzun yıllar
sal düşünceye kapılmış slanzar milyonlar ve milyonlar
vererek kitaplar yazdırdı.

İş bankasının bu bızırlı işe delâletini ihsas
etmek istedim. Mehmet Ünler bey zâten kaliteli
bir kadronun ve 20-30 kişinin Milli kütüphanede
bambaş stundüğünü, bakanlığın bir emriyle bu işi
yapabileceklerini söyledi. teklifi bir kerede Aytuj
İzzet beye götüreceğim. Fakat bu işin bizim kültürümüz
ve tārihimiz için hızı olduğu ehemmiyeti stel
zemekten başka bir şey bilmeyen bakanın idrāk
ve ihzaz edebileceğini ummuyorum.

İbnül Emin Mahmud Kemal Beyefendinin "San Sadr-
zamlar" adlı kitabını bir kere hızı gözden geçireceğim.
Zātiālinizin hātirāt nevinden hātirātadıklarınızı ve bilhassz
Matbaai Ebūzziyā'nın 1880 den beri hızı kitapları bastığını
istirhām ediyorum. Merhūm Mehmet Tefik beyefendinin
kurduğu "Matbaai Ebūzziyā"da bazı sefaretnâmelerin
basıldığını hātirliyorum. Bunları T. D. Kurumunun uydurma,
sun'i ve safil kelimelerinden itibar ve iltifat etmeksizin
bugünkü neslin edilebileceği fasih, rahat, güzel bir
türkçe ile yeniden bastırabiliriz.

Aziz efendim,

Uzun mektubum için affınızı diliyorum.

Size iki nâfiz kitabımı sunuyorum. Birini Almanca'dan tercüme ettim. Diğerini 1295 te basılmış bir kitapta sözdelestirerek yazdım.

Saygılarımı, hürmetlerimi, şükük temennilerimi sunuyorum muhterem efendim.

Kurtuluş

Taşkent sok. 34/7

ANKARA

tel: 131 57 73

10.4.91

Muhterem Rıza Beyefendi,

TDV İSAM
Kütüphanesi Arşivi
No 2E/1897

988 son ayında yollamak lutfünde bulunduğunuz nefiz mektubunuza üstelikte lütfedip telefonla aramanıza rağmen bu derece gecikerek cevap vermenin üzüntüsü ve mahebiyeti içinde olduğumu belirterek sözüme başlıyorum.

Elimde Ebüzzıyanın, Konya Sürgününün oğluna, Velid Beye yazdığı bir mektup var. Amcam, babasına yazdığı bir mektupta "Baba vakit bulup geçen hafta yazamadım!" demiş. Ebüzzıya'nın cevabı şu: "Oğlum, alınan mektuba hemen cevap vermemek, sokakda selam veren bir kimsenin selamına mukabele etmemek demektir!" ve oğlunu bir güzel haşlamaya devam ediyor. Rahmetli Yattığı yerden benim mektubunuza iki sene gecikerek cevap vermekte olmamı nasıl telakki edeceğinizi takdir buyurursunuz.

Mektubunuzda gerek şahsıma, gerek aileme ait, esirgemediğiniz iltifatları bilhassa teşekkür ederim. Bir yandan üzerinde durduğunuz birbirinden mühim konular hakkında, diğer taraftanda hareketli memleket uğruna çalışmalarla geçen bir kimseyi yakından tanımak için, kendisiyle mektuplaşmakla değil görüşmek gerektiği kanaatiyle, Ankara'ya gelmek ve ziyaretinizde bulunmak istemiştim. Ancak, her zaman, evdeki hesap çarşıya uymuyor! 1989 başlarında hafiften başlayan yürümede ağız olan bir dengesizlik, gitgide dolaşma imkanımı tahdiddan de ileri bir dereceye vardı. Ankara'ya gidebilmek şöyle dursun, halen İstanbul'a dahi bir elde baston, diğer elde bir yakınımın kolunu tutmadan gidebilmem kabil olmayacak hale geldi. Yaşın 80 olması, ense kökü amud-u fikirilerinin kireçlenmesi bunlara sebep oluyormuş. Ana çok şükür, şimdilik yazı ve çalışmak hususundaki gayretlerimi önleyen bir hal yok. Artık Ankara'ya gelmek imkanı da kalktığı için hem kıymetli mektubunuza, hem de son telefonunuza, bu name ile cevap vermek gerekti.

Son telefonda arz ettiğim Ebüzzıya'nın, Başbakanlık Arşivinden almayı tasarladığım, sicil-i Ahval suretini, kendim gidemediğim için pek geçigerek elde edebildim, ilişik olarak takdim ediyorum. Keza Ebüzzıya'nın bütün eserlerini bibliyografyası ile memlekette öncülüğünü ettiği hususatında listesini takdim ediyorum.

Vaktiyle matbaamızda basılmış olan güzel eserlerin kapaklarının bir kısmının örneklerini, Yapı Kredi Bankasının "Sanat Dünyamız" dergisi yayınlamıştı. Çok sevdiğinizi sitayişle bahsettiğiniz bu baskıların kısmen de olsa bir örneğini bulundurmak isteyeceğinizi düşünerek meccumaadan da bir adet takdim ediyorum.

Dürüst çalışmanız neticesi uğradığınız birbirinden tatsız muameleleri hayretle karşıladım diyemem. Zira tarihimiz boyunca şuna veya buna dalkavukluk etmeye tenezül etmeyen kimselerin başına bu gibi hallerin gelmesi tabiidir. Bunlara karşıda aydın sınıfın veyahut aydın geçinen sınıfın kayıtsız kalması, bilhassa bizim memleket için tabii bir haldir. Elverârki bunlara bakarak memlekete küskünlüğe girilmiş olmayalım. Çok şükür sizde, bu küskünlüğün izinin dahi bulunmamasına sevindiğimi belirtmek isterim. Okuyabildiğinizi bahsettiğiniz, hatırat ve bilhassa son yüzyıla ait eserler hakikaten şayana takdir ve dikkat. Hatırat noksanlığından haklı olarak şikayet ediyorsunuz. Ancak memleketin son yüzelli senedir üst üste geçirdiği değişiklikler, tabii olarak pek çok kimseyi, bilhassa hatırat yazması icap eden siyasi insanlarınürküt müştür. Düşününkü bir hatırat yazıldığı zaman herhangi bir vakaya temas eden kimse bu hususlaaggörüştüğü ve fikrini aldığı bir şahsın ismini vererek onu işhad etmezse beyanlarının kıymeti düşer. Ama bu hatıratı yazan kimsenin evi siyasi bir sebeple - bizde sık sık olduğu gibi - basılarda.hatıratın müsveddeleri ele geçince, sadece onlara kaleme alanın başı derde girmekle kalmaz, işhad ettiği bütün insanlarda belaya uğrar. Herhalde hatırlarsınız 1924/1925 lerde Lütfi Fikri Bey istiklâl mahkemesinde idam talebiyle yargılanmıştır. Sebep hatıra defterine: "Dün gece rüyamda Sadrazam olduğumu gördüm!" diye yazmasına "Sen, hükümet darbesi yapmak istiyorsun!" diye telakki edilmiş ve yakasına güç kurtarmıştır. Şimdi böyle bir memlekette kolay kolay yazılmış hatıratanrastlanamaz. Mevcud olanlarında büyük bir kısma yazanların, hatıratının ölümlerinden sonra neşredilmiş olmalarıdır. O zaman zarfında temas hususların yanlış taraflarını veya yapılmış tahrifleri düzeltebilecek, gerçeği bilen kimselerin ölmüş olmaları dolayısıyla meydana çıkarılmamaktadır. Netekim bugünlerde çıkmaya başlayan Rauf Beyin hatıratının doğru ve yanlış taraflarını bilmemiz mümkün olamayacaktır. İsmet Paşa'da, hatıratını temas ettiği insanların ve olayların kahramanlarının hepsinin, öbür dünyaya intikallerin-

den sonra yayınlamış, ve bu surette beyanlarını tekzip veya tasvib etme imkanı olamamıştır. Hatasıyla, sevabıyla Evren Paşanın çok takdir ettiğim davranışı, hatıratını bütün olayların kahremanlarının henüz hayatta oldukları ve hadiselerin sıcaklıklarını muhafaza eyledikleri bir sırada yayınlamış olmasıdır.

Okuduğunuzu bahsettiğiniz birbirinden mühim eski hatırat ve son yüzyılın tarihine ait yazılmış kitaplar bana bir fikir verdi. Haddim olmayarak, yazınızın ve ifade tarzınızın fevkalade güzel ve sürükleyici olduğunu görüyorum. Vaktiniz de, beyanınıza göre, bulunduğunuz için acaba, şöyle bir başlıkla bir veya birkaç eser yazmayı düşünemezsiniz? Başlık şu olmalıdır : "Son Asrın Ricaline Bir Bakış - Muhtelif Eserlere göre ricalimize gerçek çehreleri" eserlerin temas ettiğiniz kimselerden bahseden eserlerin ekserisinde aynı şahısların göklere çıkarıldıkları veya yerlere batırıldıkları görülür. Hemen hepsi aynı şahıs hakkında mütenakis ifadelerle doludur. Bunları derleyerek toplanacak bir veya birkaç ciltlik eser büyük ilgi uyandırır kanaatindeyim. Hazırlaması da hiçde güç değildir. T

Yaşınızın hayli genç bulunmasına rağmen "Numüne-i Edebiyat" ı rahatlıkla okuyabilmenizi takdirle karşılıyorum. Vaktimin olmasını, bu eseri bugünkü nesle tanıtmak için aynı sahife üstünde tıpkı basım, transkripsiyon, bugünkü dille ifadesi halinde aynı sayfede üç sütun halinde verecek hale getirmek isterdim. Ama elimde bitirmeye uğraştığım o kadar başlanmış yazı ve eser varki buna vakit gelebileceğini ummak biraz fazla iyimserlik.

Gerek geçen yüzyılın, gerek Cumhuriyet devrinin gerçek tarihi yazılmış değildir. Maalesef Atatürk'ün bir yandan memleketi kurtarmak bakımından ettiği emsalsiz hizmeti yanında eski harfleri hiçbir lüzum yok iken kaldırmakla memlekete ettiği büyük fenalık tarihimizin yazılmasına büyük bir engel teşkil etmektedir. Devlet de bu arada geçen yüzyılın hakkımızdaki en önemli kaynağını teşkil eden, yabancı devletlerin bugün herkesin tetkikine sunulmuş bulunan konsolosluk ve seferat raporlarının heyeti umumiyesinin mikro film, mikro fiş bir deposunun memlekete tesisini karar veremiyor. Bütün bu raporların, o devirde dünya hariciyesinin lisanının her yerde Fransızca olması bunlar üzerinde

çalışmayı son derece kolaylaştırmaktadır. Herhalde günün birinde bu da tahakkuk eder.

Mektubunuzda temas ettiğiniz eski gazetelerin aranması zarureti son derece mühim bir konudur. Aklın yolu birdir on senedir bunun temini için uğüş uğüş dururum. Dört yıl evvel, Mükerrrem Taşcıoğlu, "Türk Kültürüne Hizmet Vakfı" ismi altında bütçesi devlet tarafından karşılanmakta olan bir vakıf tesis etti. Beni de kurucu, idare heyeti, icra kurulu üyesi yapmışlardı. Teklif edip tahakkukuna çok uğüş uğüş biri ilk Türkçe gazeteden (Vekayi Mısriyye) den son Türkçe Gazete ve Dergiye kadar hepsinin umumi bir fihristini çıkartmak ve böylece yeni kuşaklara neyi nerede bulabilecekleri bildirir bir eser sağlamak idi. Keza yukarda bahsettiğim konsolosluk ve sefaret raporlarının suretlerini getirtmek teşebbüsünde bulundum. İlkinin gazeteciler cemiyeti ile beraber yapmak kararı verildi. İşin yürütülmesini Orhan Kolođluna verdik. Cemiyet kendisini angaje etti ve bu işte çalışmak üzere işe alındağı halde, sağma sapan bir basın müzesi tanzimine memur edilince o da istifa etti. Bizim vakıf ise, iş yapmak için değil iş yapmamaya yeminli arkadaşlardan oluştugu için (bu ittihamı yüzlerine karşı söyhemiş bulunduğum için giyablarında tekrarlamakta mahzur görmüyörüm) bu teklif raporlar teklifi gibi hala uyuyor. Raporlar hususunda da Başbakanlık Arşivi Genel Müdürüyle anlaşmıştık. Mikro film, mikro fiş deposu orada tesis olunacaktı. Tabi bu da suya düştü. Bir yandan benim yürüme güçlüğü, diğer taraftan arkadaşların kayıtsızlığı karşısında havanda su dövmekten ise, idare heyetinden çekilmeyi tercih ettiğim için işler tamamen öldü balen arkadaşlar eksik olmasınlar "Sempozyum" namı altındaki gevezelik toplantılarını yapıp, kendilerini Türk Kültürüne hizmet ediyor sanıyorlar.

Yukarda bahsettiğim hususlar yapılabilecek olursa kurulacak komisyonlar rahatlıkla pek çok hakikati ortaya dökmek imkanını sağlarlar. Ancak biz millet olarak giđgidē vazife ve mesuliyet hissinden hemen hemen tamamen mahrum bir toplum haline geldiğimiz için bu şekilde komisyonlar kurmak ve bu fasliyeti göstermek son derece güç olacaktır. Yine bizim vakıfa Tübitak tarzında fakat teknik bilimlerle değil ictimai ilimlerle meşgul olacak bir teşekkülü Üniversitelerin müsterek yardımlarıyla kurulmasını teminine çalıştı isem de bu da bir netice veremedi.

Mehmed Önder, çok sevdiğim ve takdir ettiğim bir kimsedir. İş Bankasında faideli yayınlar yapıyor. Ancak gerek mektubunuzda temas ettiğiniz, gerekse benim yukarıki satırlarda bahsettiğim hususlarda bir yayına geçmesi için kurulması gerekli bir teşekkül sağlamak için İş Bankasından maddi yardım elde edebileceğini sanmadığım gibi, Kültür Bakanlığınca da herhangi bir maddi yardımla kurulacak bir teşekkülden bir fayda sağlanabileceğine kani değilim. Devlet bu işleri asla yürütemez onun için bütün bu temennilerimiz maalesef ümid etme derecesini aşabilecek şeyler değildir. Özel olarak neşriyata gelinde, bugünkü kağıt ve baskı maliyetinin korkunç derecelere varmış olması, dağıtım işlerini özel teşebbüsler için son derece muhterale bulunması girişilecek teşebbüsleri hüsrana neticelendirilmektedir. Hayatım boyunca hiçbir zaman bedbin olmadım, hatta arkadaşlar devamlı nikbinliğime öteden beri takılırlar. Ancak bedbinlik ile nikbinlik arasında bir de gerçeklik vardır. Yukarıda ifade ettiğim hususlara bu gerçekliğin ifadesi olarak telakki etmenizi rica ederim.

Bu hususlardaki güçlüğe bir mîsal olarak, Hasan Duman'ın geçen yıl, kurmaya teşebbüs ettiği ve kurduğu "Enformasyon ve Dökümanasyon Hizmetleri Vakfı" nı göstereceğim. Yukarıda bahsettiğim ve mektubunuzda temas ettiğiniz birçok hususu bu vakıfla tahakkuk ettirmek emeline idi. Kendisi Ankara'dadır. Herhalde tanışırsınızdır. Anlatsın size bu vakıf yüzünden ne gibi engellerle karşılaştı ve halada ne gibi engellerle boğuşuyor.

Yukarıda yaşımın sekseni bulduğumu belirtmiştim. Ancak kendimi 40 dan yukarı hissetmediğim için yapılagak bu işleri tahakkuk ettirmekten kaçınmak elbetteki söz konusu değil, ancak ayaklarım ve yürüme imkanım kendisini kırkında değil adeta yüz yaşında telakki ettiği için zaruri ve stelet içinde bulunuyor. Telefonla ve eşe dosta rica ilede ne para temini edilebilir, ne de iş yürütülebilir.

İstanbul'a gelecek olursanız bir kahveni içmek lütfunda bulunmanızı rica ederim. Mektubunuza bu derece gecikerek cevap vermiş olmaktan dolayı tekrar tekrar özür dilerken bu vesile ile bayramınızı tebrik eder, saygı ve sevgiler sunarım.